

**Фрідріх (Федір Кіндратович) Маршалл фон Біберштейн /
Friedrich August Freiherr Marschall von Bieberstein
(1768–1826)**

Натураліст німецького походження (із Саксонії), належав до давнього дворянського роду, невтомний дослідник флори Криму та Кавказу, мандрівник, один із засновників шовківництва в Україні, член Московського товариства любителів природи, Петербурзького фармацевтичного товариства та почесний член Віленського університету.

Виховувався у штутгартській кадетській Вищій школі Карла (Hohe Karlsschule), де разом із Ж.Л. Кюв'є виявив особливу зацікавленість до природничих дисциплін, про що свідчать залишені ним зоологічні та ботанічні щоденники. Впродовж 1789–1791 рр. був на службі у князя Еттинген-Валерштайна, з 1792 до 1795 рр. – секретарем генерала від інфантерії графа М.В. Каховського, з яким виїхав майже на три роки до Криму, де проводив також й флористичні дослідження. В цей період був возведений в обер-аудитори, пізніше у флігель-ад'ютанти. Тоді ж познайомився з натуралістом К.І. Габліцем, який організував шовківництво в Російській імперії. В 1795 р. у чині капітана вийшов у відставку та переїхав до Петербургу. В 1796 р. як природодослідник брав участь у військовій експедиції В.А. Зубова в Персію,

а також вивчав прикаспійську частину Кавказу. В 1797 р. призначений інспектором з шовківництва по Кавказькій лінії, згодом – головним інспектором у Південній Росії. У 1798–1799 рр. мандрував Кавказом, переважно в нижній течії р. Терек, за результатами експедиції представив ґрунтовний звіт про топографію, історію, економіку, населення, природу краю. Здійснив подорожі територіями між Дніпром, Дністром та Волгою, а також до Грузії, Німеччини та Франції.

В 1807 р. заснував казенне училище виноробства поблизу Кизляра. За активного сприяння Ф. Маршала фон Біберштейна в 1811 р. був підписаний указ про створення в Криму Імператорського казенного ботанічного саду (тепер Нікітський ботанічний сад – Національний науковий центр). Долучився до становлення та розвитку Імператорського Харківського університету (тепер Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна).

У 1808–1819 рр. опублікував фундаментальну працю "Flora Taurico-Caucasica" у 3-х томах, у якій навів 2322 види рослин, у т. ч. для Криму – 1280.

За багаторічну плідну наукову й організаційну працю Ф. Маршалл фон Біберштейн отримав чин дійсного статського радника, йому було даровано землі поблизу м. Мерефа Харківської губернії, де вчений мешкав з 1807 р., працюючи інспектором. У своєму маєтку він продовжував флористичні дослідження та проводив роботу з інтродукції рослин – заклад сад, виноградник та колекцію тутових дерев. Остання стала основою Інституту шовківництва УААН. У цей період учений опублікував 1-й том "Centuria plantarum rariorum Rossiae meridionalis praesertim Tauriae et Caucasi iconibus descriptionibusque illustrate" (1810), малюнки до якого виконав Я. Маттес. Маєток, як і могила Ф. Маршала фон Біберштейна, не збереглися. У рукописах залишилися праця вченого "Flora Rossica", а також описи Грузії та старожитностей Криму.

Ф. Маршалл фон Біберштейн описав багато нових для науки видів рослин і тварин. База баних *The International Plant Names Index (IPNI)* налічує понад 1700 назв таксонів рослин (включно з номенклатурними комбінаціями), що належать його авторству.

Вчений зібрав гербарну колекцію, в якій нараховується понад 10 тис. зразків. Основна частина її зберігається в Ботанічному інституті ім. В.Л. Комарова РАН (LE), дублети — в Московському державному університеті імені М. В. Ломоносова (MW), Тартуському університеті, Інституті ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України (KW), Одеському національному університеті імені І.І. Мечникова (MSUD).

На честь вченого названо рід *Biebersteinia* Stephan та понад 100 видів рослин: *Alsine biebersteinii* Rupr., *Anthemis biebersteiniana* K.Koch, *Argyrolobium biebersteinii* P.W.Ball, *Astragalus biebersteinii* Bunge, *Astrantia biebersteinii* Fisch. & C.A.Mey., *Carlina biebersteinii* Bernh. ex Hornem., *Cerastium biebersteinii* DC., *Chaerophyllum biebersteinii* Lag. ex Sweet, *Cirsium biebersteinii* Kharadze, *Colchicum biebersteinii* Rouy, *Crambe biebersteinii* Janka, *Galium biebersteinii* Ehrend., *Gentianella biebersteinii* (Bunge) Holub, *Haplophyllum biebersteinii* Spach, *Koeleria biebersteinii* M.G.Kalen., *Linaria biebersteinii* Schur, *Linum biebersteinii* Spreng., *Senecio biebersteinii* Grecescu, *Oenanthe biebersteinii* Simon, *Onobrychis biebersteinii*

Šitj., *Poa biebersteinii* Pojark., *Trifolium biebersteinii* Khalilov, *Trinia biebersteinii* Fedor., *Tulipa biebersteinii* Schult. f., *Veronica biebersteinii* Hassk., *Zingeria biebersteiniana* (Claus) P.A.Smirn. тощо.

Зберігся силует Маршалла Біберштейна (чорний папір, гравійоване зображення архітектурного пейзажу), що знаходиться у збірці портретів Санкт-Петербурзької філії архіву РАН (Ф.р. X. № 1–М, од. зб. 69) та опис вченого, залишений В.Г. Бессером: людина з округлим лицем, дуже світлим волоссям, середнього зросту, кремезної статури, носив окуляри; живий і приємний попутник і добрий господар.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

- Ена В.Г., Ена Ал.В., Ена Ан.В. *Открыватели земли Крымской*. Симферополь: Бизнес-Информ, 2007, 520 с.
- Иодко О.В. *Ботаник, шелковод и путешественник Ф.К. Маршалл фон Биберштейн*. Режим доступа: http://www.kunstkamera.ru/lib/gubrikator/03/03_05/978-5-88431-345-3/
- Смольянинова Л.А. Гербарий Маршалла Биберштейна. *Бот. журн.*, 1965, 50(4): 564–565.
- Сыгин А.К. Иконографические материалы Ф.А. Маршалла фон Биберштейна в Санкт-Петербургском филиале Архива Российской академии наук. *Бот. журн.*, 1996, 81(12): 62–75.
- Липшиц С.Ю. *Русские ботаники. Библиографический словарь*. М., 1947, т. 1, с. 188–190.

М.В. ШЕВЕРА, А.В. ЄНА